

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ÎN CETATEA DEVA. DESCOPERIRI INEDITE DE PE LATURA DE NORD A INCINTEI II – CLĂDIREA CUPTOARELOR

IONUȚ-COSMIN CODREA

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva

ionut.codrea@yahoo.com

GABRIEL IZDRĂILĂ

Alba Iulia

izdrailagabriel@yahoo.com

Cuvinte cheie: Cetatea Devei, incinta II, clădire, cuptoare, secolul al XVIII-lea

Keywords: Fortress of Deva, second precinct, building, kilns, 18th century

Sursele referitoare la cetatea regală a Devei au fost îmbogățite în ultimii ani prin cercetări arheologice (campaniile din anii 2008 și 2013), coordonate de Daniela Marcu Istrate. Rezultatele acestor campanii sunt momentan doar sub forma unor rapoarte de săpătură sau editate în manuscris. Subiectul acestui studiu este reprezentat de cercetările arheologice de pe latura de nord a celei de-a doua incinte a cetății. În urma săpăturilor de degajare și cercetare de pe latura de nord au fost identificate ruinele mai multor structuri zidite, din diferite etape de existență a cetății. Dintre acestea, spectaculoasă a fost apariția unei clădiri care păstrează, pe latura de est, două cuptoare de mari dimensiuni. Construcția, denumită convențional Clădirea cuptoarelor, a fost compartimentată în două părți aproximativ egale. Jumătatea de vest este împărțită, la rândul ei, în două camere mai mici printr-un zid subțire, care a fost adăugat ulterior. Cele două încăperi din jumătatea de vest erau probabil folosite ca depozite, după adăugarea zidului care le separă, iar jumătatea de est, în care sunt poziționate cuptoarele, a fost folosită ca bucătărie. Materialul arheologic sugerează că această clădire a fost construită la începutul secolului al XVIII-lea, perioadă în care cetatea a cunoscut o perioadă de înflorire datorată ocupării fortificației de către trupele imperiale austriece. De-a lungul secolului al XVIII-lea clădirea a cunoscut diferite modificări cauzate de treptata cădere în dizgrație a cetății, implicit scăderea numărului de soldați încartiruiți. În prima jumătate a secolului al XIX-lea clădirea dispare de pe planurile cetății odată cu ultimul șantier de restaurare inițiat de împăratul Francisc I.

Cetatea Devei este una din cele mai importante fortificații medievale ale Transilvaniei, adunând între zidurile sale toate elementele unui monument de valoare națională. Reședință regală și, mai târziu, princiară, cetatea a suscitat interesul cercetătorilor încă din secolul al XIX-lea, imediat după tragicul accident care a distrus o mare parte a acesteia. Istorici maghiari și sași au trasat în baza surselor documentare și artistice, încă din jurul anului 1900, istoricul acestui monument¹, studiile ulterioare doar preluând cea mai mare parte a informațiilor, fără a aduce date noi². Totuși trebuie

¹ Gyula 1861; Schmidt 1867; Adorján 1877a; Adorján 1877b; König 1878; Blockner 1903-1904; Schuster 1905; Veress 1907; Szabó 1910.

² Floca, Șuiaga 1941; Floca, Bassa 1965; Tănăsescu 1979; Tănăsescu 1984-1985; Șuiaga 2010.

remarcate cercetările lui Gheorghe Anghel³ și Virgil Vătășianu⁴, care analizează evoluția cetății și prin interpretarea elementelor arhitectonice și artistice.

În condițiile în care sursele documentare cunoscute au fost epuizate, cercetările arheologice sunt singurele care mai pot oferi informații noi atât asupra evoluției arhitectonice a fortificației aducând, de asemenea, o contribuție esențială la cunoașterea culturii materiale, implicit a vieții celor care trăiau în cetate.

Primele săpături cunoscute, efectuate în interiorul cetății Deva, au fost realizate între anii 1969-1970 (de către o echipă condusă de Octavian Floca – directorul de la acea vreme al Muzeului Județean din Deva), când s-a degajat parțial, de dărâmături, interiorul primei incinte a cetății. Între anii 2001-2004 au fost executate mai multe campanii de cercetare arheologică, de mică amploare, menite să identifice cea mai bună poziție pentru amplasarea telecabinei.

Odată cu demararea amplului proiect de restaurare și conservare a fortificației medievale, s-a pus problema unor cercetări arheologice vaste care să acopere întreaga suprafață a cetății. Lucrările arheologice s-au derulat în două campanii; aprilie – octombrie 2008⁵ și aprilie – august 2013⁶, de către un colectiv de arheologi conduși de Daniela Marcu Istrate.

Cetatea Devei este considerată una dintre cele mai importante fortificații medievale din Transilvania. Poziția strategică deosebită a dealului ce domină orașul Deva a făcut ca acesta să fie locuit încă din preistorie. Astfel, aici s-au descoperit urme de locuire din eneolitic și epoca bronzului.

Cetatea medievală, construită în secolul al XIII-lea, a devenit o fortificație puternică în secolul al XV-lea, iar ulterior a suferit transformări majore, în special prin lucrările desfășurate la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor. Fortificația actuală este compusă din trei incinte de forme diferite, ocupând vârful și o parte din latura de nord a înălțimii.

Prima incintă, databilă în a doua jumătate a secolului al XIII-lea (între anii 1247 și 1264), cuprinde vârful *Dealului Cetății* și prezintă o formă ovoidală, adaptându-se configurației terenului. Incinta a II-a are un traseu ovoidal neregulat, determinat atât de forma primei incinte, cât și de morfologia stâncii. Incinta a III-a, construită la sfârșitul secolului al XVII-lea, înglobează o suprafață apreciabilă de teren. Ea protejează mai ales drumul de acces spre incintele principale de pe vârful dealului.

Campania arheologică din anul 2013 a avut ca scop cercetarea incintelor II și III ale cetății. În urma cercetărilor, s-au putut trage câteva concluzii preliminare în ceea ce privește etapele de construcție. Se poate afirma că prima fază a incintei II datează de la sfârșitul secolului al XV-lea sau începutul secolului al XVI-lea, când prima incintă a fost înconjurată printr-un zid cu o grosime medie de 1,20 m, dotat cu drum de rond și guri de tragere. Pe parcursul secolelor XVI-XVII acest ansamblu a suferit modificări substanțiale, prin adăugarea unui *Zwinger* pe latura de sud, prin ridicarea unui bastion în continuarea *Zwinger*-ului (Bastionul Bethlen) și a unui nou *Zwinger*, de data aceasta pe latura de vest⁷ (Pl. I/A).

³ Anghel 1986.

⁴ Vătășianu 2001.

⁵ Colectivul de cercetare a fost format din: Ioan Fedor Pascu, Ionuț-Cosmin Codrea, Delia Roman, Anca Mătiș, Georgeta El Susi, Gabriel Izdrăilă, Cristian Ioan Popa, Paul Scrobotă.

⁶ Din colectivul de cercetare au făcut parte: Gabriel Izdrăilă, Ionuț-Cosmin Codrea, Zoltán Kátocz, Sebastian Dobrotă, Cătălin Constantin.

⁷ Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013, p. 88.

În afara cercetării arheologice a structurilor de apărare sau locuire cunoscute, campania din acest an a scos la iveală o serie de ruine necunoscute sau parțial cunoscute din istoriografia fortificației. Subiectul prezentului studiu este reprezentat de cercetările arheologice de pe latura de nord a celei de-a doua incinte a cetății. În urma săpăturilor de degajare și cercetare de pe latura de nord au fost identificate ruinele a mai multor structuri zidite, din diferite etape de existență a cetății.

Între ansamblul defensiv al porților de intrare și zona de nord-est a incintei, foarte grav afectate cu ocazia exploziei din 1849, se observă o intensă utilizare a zonei în două perioade diferite, care pot fi datate anterior și ulterior ridicării zidului de incintă II. Ruinele care pot fi încadrate cronologic anterior construirii incintei a II-a, ele funcționând împreună cu prima incintă a cetății. Este posibil ca aceste ruine să fi avut mai multe faze de funcționare, dar, datorită stadiului foarte precar de conservare, datarea lor este dificilă, dacă nu chiar imposibilă⁸. În orice caz, în secolul al XVII-lea, clădirea, sau cel puțin anumite părți ale ei, a fost dezafectată, zona fiind reutilizată în scop funerar⁹ (Pl. I/B).

În secolul al XVIII-lea, tot în acest perimetru, este ridicată o clădire trapezoidală, adosată zidului de incintă I, care reutilizează parțial ziduri aparținând structurii ce funcționase anterior în această zonă (dimensiunile exterioare ale clădirii au fost de: 12,6 m – latura de sud; 14,7 m – latura de nord; 9 m – latura de est și 3,6 m – latura de vest).

Construcția, denumită convențional *Clădirea cuptoarelor*, a fost compartimentată în două, jumătatea de est (încăperea I – 8,00 × 6,00 m) și jumătatea de vest, care la rândul ei este împărțită în două camere mai mici printr-un zid subțire, care a fost adăugat ulterior (încăperea II, alipită incintei I, – 3,60 × 2,70 m și încăperea III – 3,80 × 1,20 m). Cele două încăperi din jumătatea de vest erau probabil folosite ca depozite, după adăugarea zidului care le separă. Nivelul de călcare din ele este diferit în încăperea III acesta aflându-se cu 25 cm mai jos decât în încăperea II, care, la – 7,90 m¹⁰, încă mai păstrează o parte din șapa de mortar ce servea drept podea.

Nivelul de călcare din încăperea principală (I) se află încă și mai jos și este marcat printr-o lutuială cu pământ galben, la – 8,40 m. Pe latura de nord a încăperii a fost identificat pragul de intrare în clădire.

Latura de est a încăperii I este ocupată de un postament (6,30 × 3,80 m – dimensiuni păstrate) din piatră locală, pământ, pietre de râu, apoi pat de mortar și cărămidă, ce servea drept suport pentru două cuptoare circulare din cărămidă (2,70 m diametru interior). Postamentul cuptoarelor are o fundație de piatră de formă dreptunghiulară. Cuptorul de sud (cuptorul I) se păstrează cel mai bine, iar cel de nord (cuptorul II) se conservă doar parțial.

Gurile cuptoarelor dau în interiorul încăperii principale, încadrate de patru amenajări de cărămidă, care formează două cenușare. În dreptul acestora, adosate platformei, apar și ruinele a trei stâlpi de cărămidă, care corespund altor trei stâlpi de cărămidă de pe latura de est a încăperii. După nișele celor șapte grinzi care veneau să se fixeze în zidul incintei I, se poate stabili că înălțimea camerelor era în medie de 2,50 m. Înainte de restaurarea din 2009, pe paramentul sudic al clădirii se mai putea observa și amprenta acoperișului în două ape al construcției (Pl. II/A-B, III/A-B).

⁸ Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013, p. 54.

⁹ În această zonă au fost identificate un număr de opt morminte care pot fi încadrate cronologic în secolul al XVII-lea.

¹⁰ Adâncimile folosite în documentația arheologică, implicit și în acest studiu, au fost raportate la cota Wagris 0,00 m (cota STEREO 70: 373,37 m), stabilită împreună cu constructorul și proiectantul proiectului.

Evoluția în timp a *Clădirii Cuptoarelor* a fost stabilită în principal pe baza stratigrafiei din încăperea principală. Aici nivelul de călcare inițial, reprezentat de un strat de lut galben cu urme de arsură, este suprapus de un nivel cu cărămidă, care poate fi atribuit unei etape în care cuptoarele au fost demolate și funcționalitatea clădirii modificată. Continua ei utilizare este demonstrată de următorul nivel, o nouă lutuială cu pământ galben, care ridică nivelul de călcare și acoperă stâlpul median de pe latura de vest a încăperii principale.

Această a doua fază de funcționare se încheie cu dărâmarea clădirii, posibil cu ocazia unui incendiu, ruinele ei fiind marcate de o lentilă de arsură neagră și de un strat cu cenușă.

Materialul numismatic sugerează că această clădire a fost construită la începutul secolului al XVIII-lea. Restul materialului de pe nivelul de călcare inițial, îndeosebi ceramică smălțuită, inclusiv vase întregibile (farfurii, tigăi) și cahle nesmălțuite, cu motive florale, indică spre aceeași dată. Se poate presupune că destinația sa inițială era de bucătărie, cuptoarele fiind utilizate pentru prepararea unor cantități mari de mâncare, îndeosebi a produselor de panificație¹¹.

Cea mai bună analogie pentru cuptoarele de la Cetatea Devei a fost identificată la Kankelau, Germania, unde a fost recondiționată o clădire cu două cuptoare de cărămidă datate în secolul al XVIII-lea¹² (Pl. IV/A). O altă analogie pentru cele două cuptoare a fost identificată tot în Germania, la Bergen, unde Muzeul Römstedthaus a amenajat o clădire de epocă în jurul unui cuptor din cărămidă datat în secolul al XVII-lea¹³ (Pl. IV/B). Desigur acest stil de amenajare a cuptoarelor nu este singular pentru epocă (Pl. V/A-B).

Dimensiunile destul de considerabile ale construcției presupun un acoperiș pe măsură. Din analogiile menționate mai sus (de la Kankelau și Bergen), observăm că astfel de clădiri erau prevăzute cu un acoperiș masiv, cu grinzi din lemn de stejar. Din dimensiunile clădirii și ale acoperișului, rezulta un pod în care puteau fi depozitate o cantitate destul de însemnată de alimente. Podurile caselor din Kankelau și Bergen funcționau în paralel și ca afumători pentru conservarea cărnii. Nu știm dacă acesta a fost și cazul clădirii din cetatea Devei.

Proporțiile celor două cuptoare impun existența unui coș de fum corespunzător proporționat. Pe baza exemplelor observate, presupunem un coș de fum de formă conică, cu baza lată și cu o gură de evacuare mai îngustă. Această formă era necesară pentru colectarea fumului și eliminarea lui destul de rapid.

Supraviețuirea ruinelor acestei clădiri pe latura de nord a cetății a fost destul de surprinzătoare, din cauza pagubelor foarte mari realizate de explozia din 1849, care a reprezentat finalul unei istorii de aproximativ șase secole de funcționare a cetății.

Rezultatele cercetărilor arheologice sunt susținute și de sursele documentare și cartografice de care dispunem¹⁴. Din punct de vedere istoric, la sfârșitul secolului al XVII-lea, dar mai ales începutul celui următor, cetatea a cunoscut un reviriment extraordinar.

Această perioadă a reprezentat distrugerea mitului invincibilității Imperiului Otoman, în contextul recăștigării de către Imperiul Habsburgic a teritoriilor stăpânite de

¹¹ Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013, p. 56.

¹² <http://igbauernhaus.de/termine-veranstaltungen/tag-des-offenen-denkmals/informationen/artikel/21514-kankelau-ehemalige-leineweberkate-im-historischen-rundling.html> (Accesat: 26.09.2015).

¹³ <https://www.bergen-online.de/77-0-Museum-Roemstedthaus.html> (Accesat: 26.09.2015).

¹⁴ *Clădirea cuptoarelor* apare pe patru din planurile de care dispunem: două din 1751 și două din secolul al XIX-lea (1826 și 1835); Blockner 1903-1904; Schuster 1905.

turci în Ungaria și Transilvania. În urma unor victorii succesive habsburgii reușesc, până în 1687, să ocupe 12 fortificații, printre care și cea a Devei. Un pas important în consolidarea poziției Casei de Habsburg în Transilvania a fost așa-numitul acord hallerian din 1666, prin care se stabilea, printre altele, protectoratul Imperiului asupra Principatului și instalarea de garnizoane imperiale la Deva și Cluj¹⁵.

În contextul punerii Principatului Transilvaniei sub autoritate directă, generalul Antonio Caraffa a prezentat împăratului un plan de ocupare a acestuia. În acest plan, cetatea Deva, alături de alte fortificații și orașe împrejmuite de ziduri, putea servi ca bastion în lupta inamicilor interni și externi. Totuși starea avansată de degradare făcea ca aceasta să nu poată fi apărută. Propunerea generalului Caraffa a fost acceptată de împărat, astfel că după 1690 a început un șantier de reparații și reamenajare a fortificației în urma căruia a fost ridicată și cea de-a treia incintă¹⁶. Scopul principal al acestei vaste lărgiri a spațiului utilizabil în cetate a avut ca primă urmărire mărirea numărului de soldați cantonați. În consecință a fost necesară construirea unui spațiu mai mare pentru producerea hranei necesare, altul decât bucătăria (de mici dimensiuni) atestată pe latura de sud a primei incinte.

De acest spațiu trebuie să fi beneficiat, pe lângă soldați, și cei care au lucrat pe cele două șantiere de reparații și reamenajări atestate în secolul al XVIII-lea, legate de numele guvernatorului militar al Transilvaniei, Ștefan Steinville – în perioada 1713-1717, și de cel al comandantului militar al Transilvaniei, contele Maximilian Ullisse Brune, care a executat reparații la cetate în 1752.

În urma șantierului de construcție de la mijlocul secolului al XVIII-lea ne-au rămas două planuri ale cetății în care apare *Clădirea cuptoarelor*. Aceasta este reprezentată ca o clădire cu două încăperi, cea dinspre est, de mari dimensiuni, în care erau înglobate două cuptoare, iar cealaltă, spre vest, de dimensiuni reduse (**Pl. VI/A**). Următoarele două planuri care s-au păstrat înfățișează două situații diferite. În planul din 1826 clădirea mai era în picioare, dar cele două cuptoare nu mai sunt reprezentate, fapt din care se poate deduce că acest spațiu își pierduse funcționalitatea inițială, rămânând cel mai probabil o simplă zonă de depozitare (**Pl. VI/B**). Această schimbare a fost cauzată de situația precară în care ajunsese fortificația. În 1800, la propunerea contelui Mitrovsky, comandantul corpului de armată din Transilvania, importanța militară a cetății încetează. Toate bunurile mobile au fost scoase la licitație și vândute Franciscăi Pogány, în cetate rămânând un număr foarte mic de soldați¹⁷.

După planul din 1835 *Clădirea cuptoarelor* dispare definitiv. Această situație trebuie pusă în legătură cu șantierul de restaurare ordonat de împăratul Francisc I și soția acestuia Carolina Augusta. Aceștia au fost impresionați de prestanța vechii fortificații părăsite, în timpul unei vizite efectuate în Transilvania în 1817. La scurt timp el a dispus începerea lucrărilor de restaurare care au durat 12 ani¹⁸ (**Pl. VI/C**).

¹⁵ Magyari 2007, p. 348.

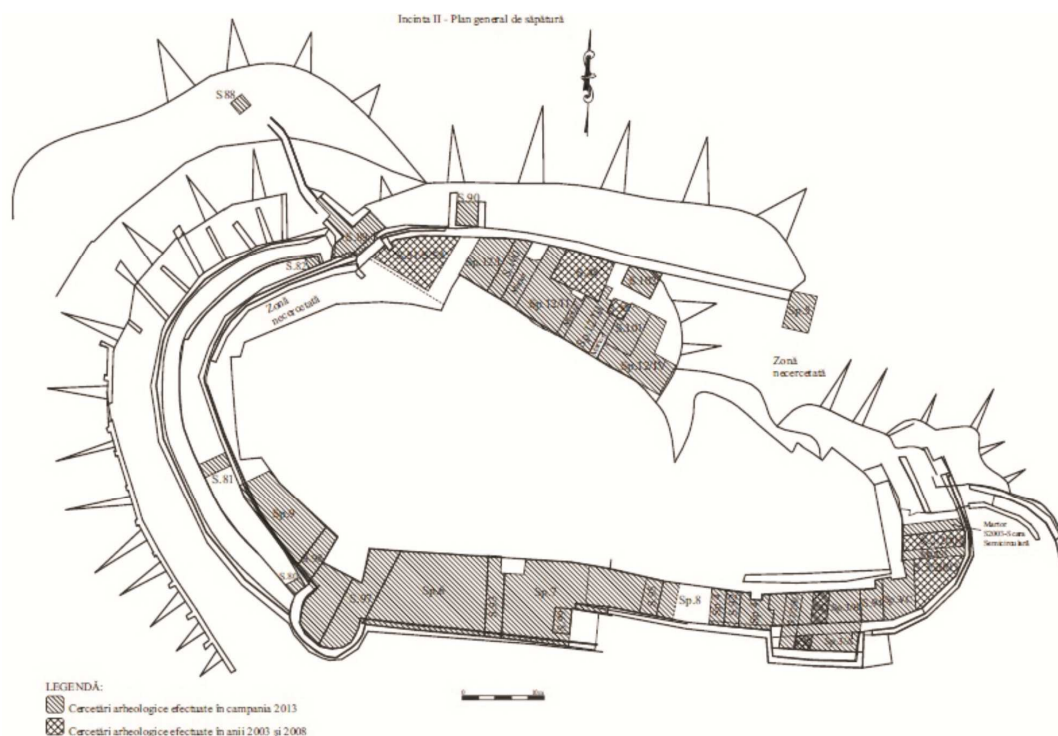
¹⁶ König 1878, p. 34; Construirea incintei trebuie să fi avut loc între anii 1690 și 1699, aceasta fiind reprezentată în gravura *Veduta da mezzo giorno di Deva* a lui Giovanni Morando Visconti, realizată în 1699.

¹⁷ König 1878, p. 34.

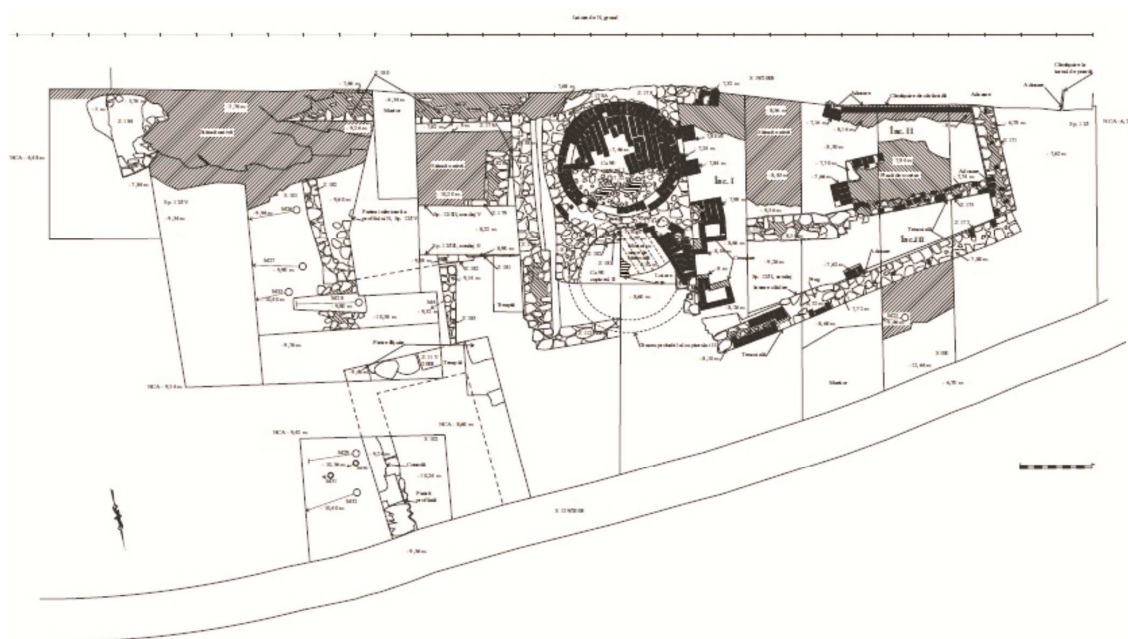
¹⁸ Schuster 1905, p. 120-139.

Bibliografie

- Adorján 1877a – M. Adorján, *A dévai vár*, în *Hunyadmegye heti közlöny*, 1, 2, 1877.
- Adorján 1877b – M. Adorján, *A dévai vár*, în *Szolnok-Doboka*, 2, 8-9, 1877.
- Anghel 1986 – G. Anghel, *Fortificații medievale în piatră din secolele XIII-XVI*, Cluj-Napoca, 1986.
- Blockner 1903-1904 – G. Blockner, *A dévai vár a mult század elején*, în *HTRTE*, 14, 1903-1904, p. 25-36.
- Floca, Șuiaga 1941 – O. Floca, V. Șuiaga, *Cetatea Devei. Ghid turistic*, Deva, 1941.
- Floca, Bassa 1965 – O. Floca, B. Bassa, *Cetatea Devei*, București, 1965.
- Gyula 1861 – C. Gyula, *A dévai vár*, în *Vasárnapi Ujság*, 8, 9, 1861, p. 100-101.
- König 1878 – P. König, *Déva vára*, în vol. ed. E. Szabó, G. Szathmáry, *Hunyadi album*, Budapest, 1878, p. 30-36.
- Magyari 2007 – A. Magyari, *Ocuparea militară a Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVII-lea*, în vol. ed. I.-A. Pop, T. Năgler, A. Magyari, *Istoria Transilvaniei*, II, 2007, p. 345-356.
- Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013 – D. Marcu Istrate, I.-C. Codrea, G. Izdrăilă, *Cetatea Deva – Incintele 2-3. Raport tehnic de cercetare arheologică*, mss., 2013.
- Schmidt 1867 – V. Schmidt, *Déva vára Erdélyben*, în *Az Erdélyi muzeum*, 4, 1, 1867.
- Schuster 1905 – M. Schuster, *Schloss Déva in Siebenbürgen. Topografisch-historisch-touristische Skizze*, Hermannstadt, 25, 1905.
- Szabó 1910 – I. Szabó, *Déva vára*, Deva, 1910.
- Șuiaga 2010 – V. Șuiaga, *Déva. Contribuții monografice*, vol. I, Deva, 2010.
- Tănăsescu 1979 – C. Tănăsescu, *Date privitoare la orașul și cetatea Deva în secolul al XVIII-lea*, în *Sargetia*, XIV, 1979, p. 261-273.
- Tănăsescu 1984-1985 – C. Tănăsescu, *Date privitoare la orașul și cetatea Deva în secolele XVI și XVII*, în *Sargetia*, XVIII-XIX, 1984-1985, p. 203-214.
- Vătășianu 2001 – V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, 2001.
- Veress 1907 – E. Veress, *Déva vára és uradalma I. Rákóczi György fejedelem idejében*, în *HTRTE*, 16, 1907, p. 6-34.

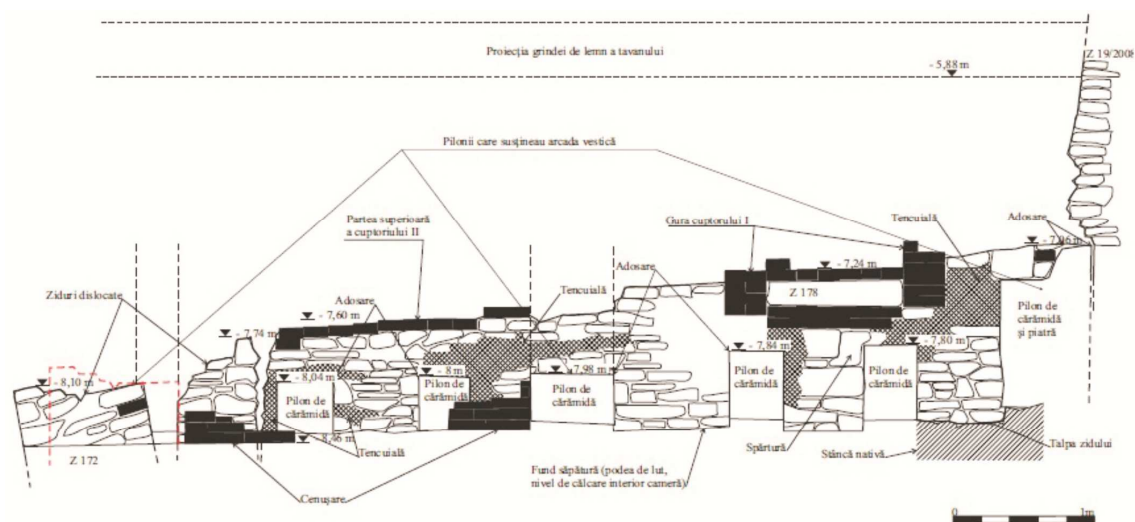

A

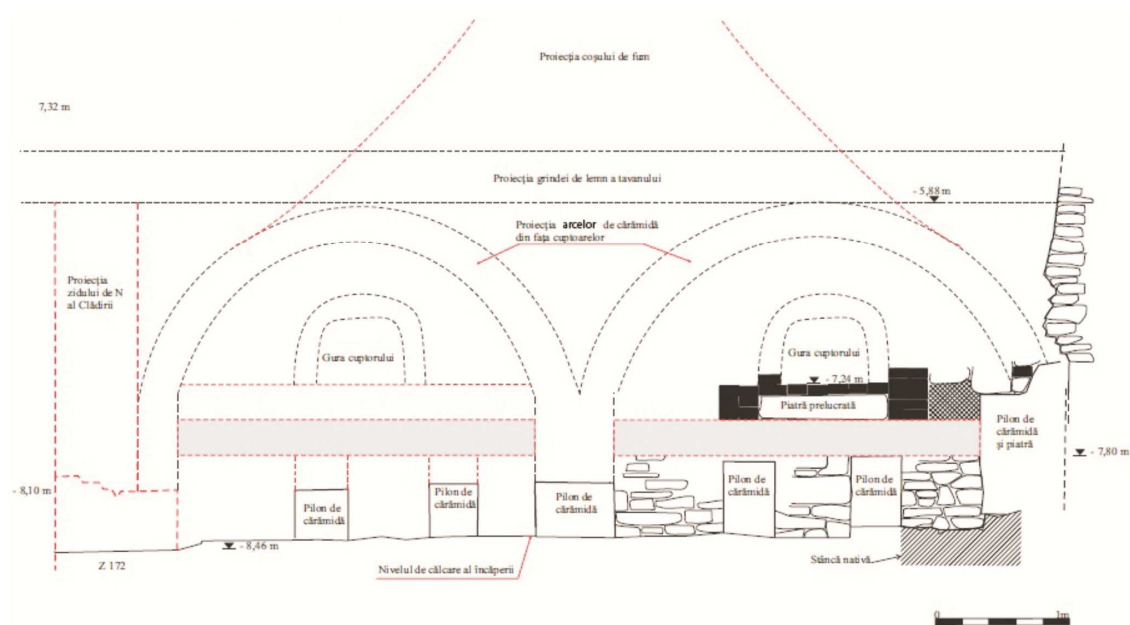

B

Pl. I. A. Plan general de săpătură al incintei II; B. Cercetarea arheologică de pe latura de nord a incintei II (după Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013)

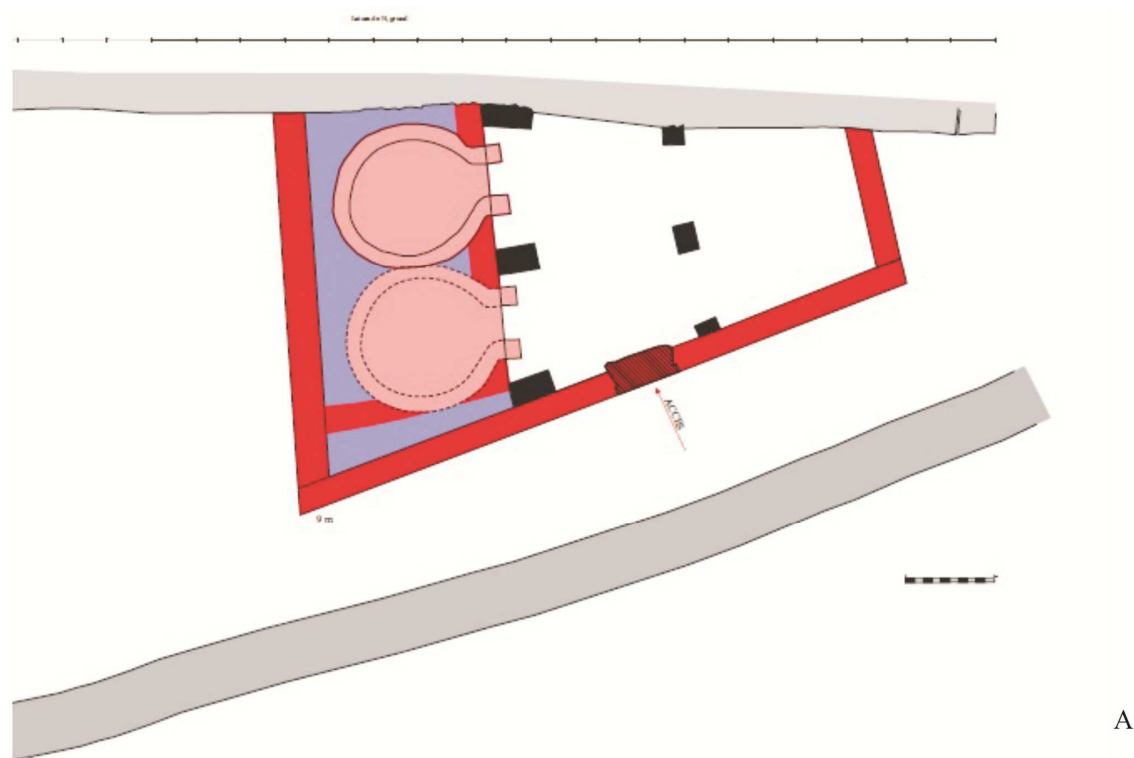

A

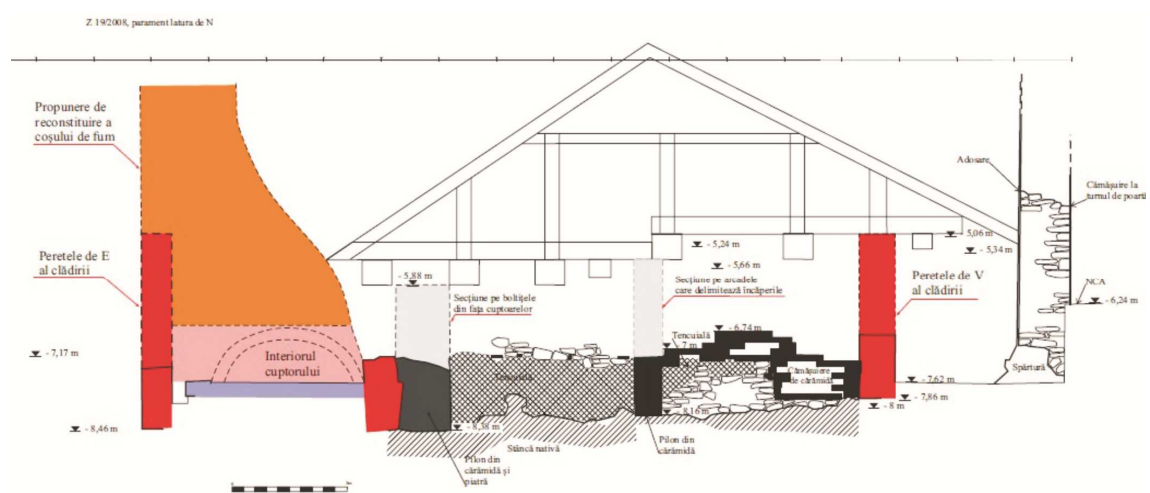

B

Pl. II. A. Secțiune axiometrică nord-sud, în fața cuptoarelor; B. Secțiune axiometrică nord-sud, cu proiecția arcelor de cărămidă din fața cuptoarelor (după Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013)

A

B

Pl. III. A-B. Reconstituire grafică – plan și vedere axiometrică a *Clădirii cuptoarelor* (după Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013)

A

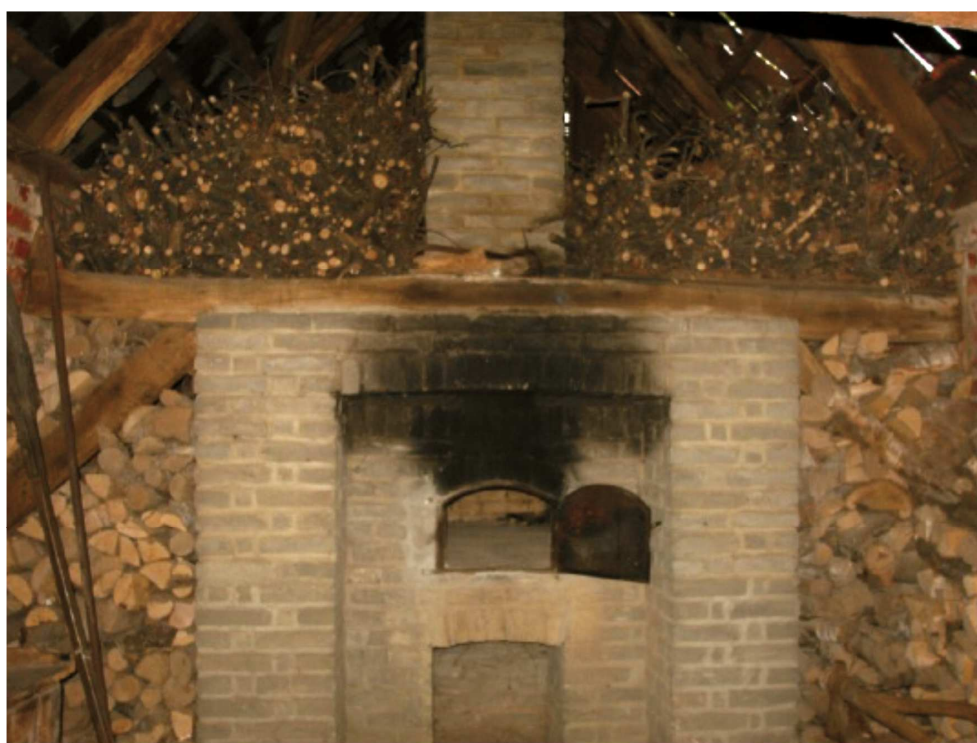

B

Pl. IV. A. Cuptorul din Kankelau, Germania (jumătatea secolului al XVIII-lea); B. Cuptorul de la Muzeul Römstedthaus, localitatea Bergen, Germania (secolul al XVII-lea) (după <http://igbauernhaus.de/termine-veranstaltungen/tag-des-offenen-denkmals/informationen/artikel/21514-kankelau-ehemalige-leineweberkate-im-historischen-rundling.html> (Accesat: 26.09.2015))

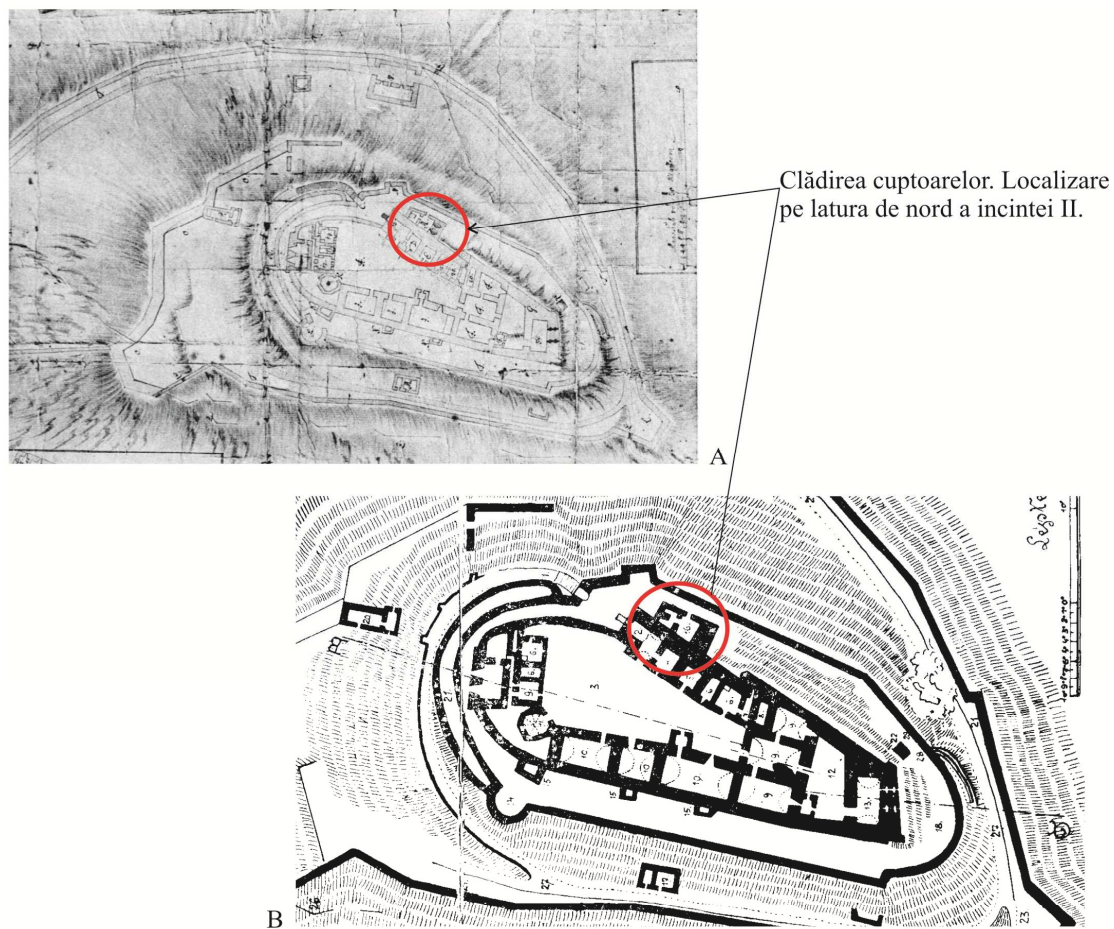

A

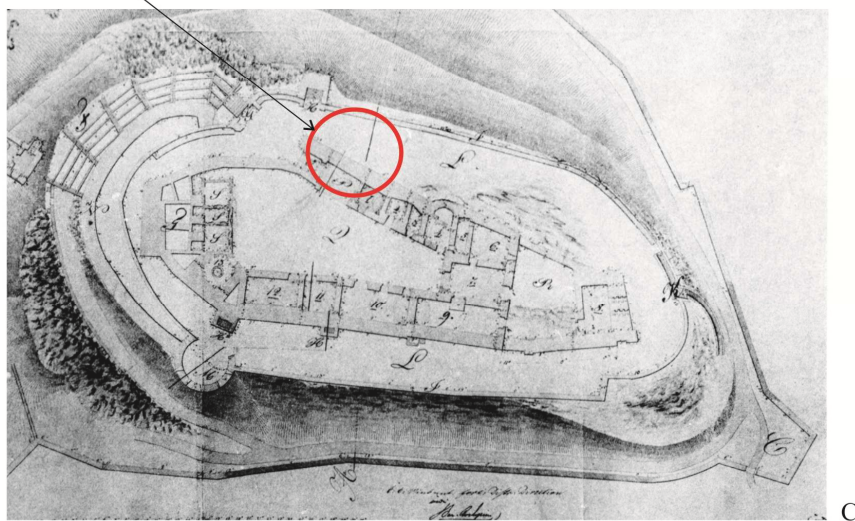

B

Pl. V. A-B. Imagini cu diferite tipuri de cuptoare, Germania (secolul al XVIII-lea)
(după [https:// www.bergen-online.de/77-0-Museum-Roemstedthaus.html](https://www.bergen-online.de/77-0-Museum-Roemstedthaus.html)
(Accesat: 26.09.2015)

Zona Clădirii cuptoarelor, la acel moment dispărută.

Pl. VI. A. Plan al cetății Deva din 1751, detaliu (după Schuster 1905); B. Plan al cetății din 1826, detaliu (după Blockner 1903-1904); C. Plan al cetății Deva din 1835, detaliu (după Schuster 1905)

Archaeological Excavations in the Deva Fortress. New Findings from the North Side of the Second Precinct – *Clădirea cuptoarelor*

Abstract

Sources related to the royal fortress of Deva have been enriched in recent years of archaeological excavations (campaigns in 2008 and 2013) coordinated by Daniela Marcu Istrate. The results of these researches are at the moment only as excavation reports, in manuscript. The subject of this study is the archaeological excavations on the North side of the second precinct of the stronghold. Following the excavations on the North side of the precinct there have been identified ruins of several structures built in different stages of existence of the fortress. Among them was spectacular emergence of a building that on the East side preserves two large kilns. The construction, conventional called *Clădirea cuptoarelor*, was divided into two approximately equal parts. Western half is divided into two smaller rooms by a thin wall, which was later added. The two rooms in the western half were probably used as warehouses, and the eastern half, where kilns are located, was used as a kitchen. The archaeological material suggests that the building was built in the early 18th century, during which the fortress experienced a period of prosperity due to occupation of the Austrian imperial troops. Throughout the 18th century the building underwent various changes caused by the gradual fall of the fortress in disgrace, thus decreasing the number of soldiers quartered. In the first half of the 19th century the building disappeared from the fortress plans, situation caused by the restoration site initiated by the Emperor Franz I.

List of Illustrations

- Pl. I.** A. An overview of excavation of the second precinct; B. Archaeological research on the northern side of the second precinct (after Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013)
- Pl. II.** A. North-South axonometric section in front of the kilns; B. North-South axonometric section, with the projection of brick arches in front of kilns (after Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013)
- Pl. III.** A-B. Graphics reconstitution – Axonometric View over the *Clădirea cuptoarelor* (after Marcu Istrate, Codrea, Izdrăilă 2013)
- Pl. IV.** A. Kiln from Kankelau, Germany (half 18th century); B. Kiln from Römstedthaus Muzeum, Bergen, Germany (17th century) (after <http://igbauernhaus.de/termine-veranstaltungen/tag-des-offenen-denkmals/informationen/artikel/21514-kankelau-ehemalige-leineweberkate-im-historischen-rundling.html> (Accesed: 26.09.2015))
- Pl. V.** A-B. Images with different types of kilns, Germany (18th century) (after <https://www.bergen-online.de/77-0-Museum-Roemstedthaus.html> (Accesed: 26.09.2015))
- Pl. VI.** A. Plan of Deva fortress from 1751, detail (after Schuster 1905); B. Plan of Deva fortress from 1826, detail (after Blockner 1903-1904); C. Plan of Deva fortress from 1835, detail (after Schuster 1905)